

IN MEMORIAM

ALENKA NEDOG (1926—1976)

Dne 4. julija 1976, neposredno pred svojo petdesetletnico in le slabih devet mesecev za bratom Smiljanom, je umrla Alenka Nedog. Čeprav jo je strla dolgotrajna, neozdravljiva bolezen, je bila njena smrt nenadna in nepričakovana: toliko zaupanja v življenje, sicer že načetega, a vseeno živega optimizma je razkrivala v boju z boleznijo, da se je zdel nagel in tragičen razplet težko verjeten, predvsem pa krivičen, nedoumljiv. V opisu Alenkine življenjske poti in njenega strokovnega dela se je težko upirati čustvu in zanosu: Alenka Nedog ni bila le dober strokovni delavec, bila je tudi izjemen človeški lik, ki se je vsem, ki so jo spoznali, globoko vtisnil v spomin in srce.

Alenka je bila rojena 22. julija 1926. leta v Tržiču v družini učiteljev Rudolfa in Ane Pečjak. Osnovno šolo, nižjo gimnazijo in učiteljske je obiskovala v Ljubljani, kjer jo je kot petnajstletno dekle zatekla okupacija. Z vključitvijo v mladinsko organizacijo Osvobodilne fronte se je Alenka že v prvem letu vojne zavezala narodno-osvobodilnemu gibanju, ki je pomenilo tako prelomen, odločilen mejnik v njenem življenju. Sprva je aktivno sodelovala v ilegalnem delu v Ljubljani: opravljala je kurirske in obveščevalne naloge in delovala kot sekretarka najprej kvartnega in nato rajonskega komiteja organizacije SKOJ za Bežigradom. Leta 1943, po zlomu Italije, je odšla v partizane: bila je bolničarka in sekretarka organizacije SKOJ v X. ljubljanski brigadi, od spomladi 1945, ko je morala zaradi bolezni zapustiti brigado, do osvoboditve pa je bila sekretarka SKOJ v upravi SCVB v Kočevskem Rogu. Prve dni svobode je pričakala na Koroškem: tu je delala v repatriacijski komisiji in opravljala naloge namestnika političnega komisarja v vojaški bolnišnici v Celovcu, ki je na angleško zahtevo prenehala delovati julija 1945 kot zadnja partizanska postojanka onstran Karavank.

Poleti 1945 se je Alenka vrnila v Ljubljano in dokončala gimnazijsko šolanje, ki ga je prekinila vojna. Njena prva želja je bila, da bi nadaljevala študij in študirala zgodovino: njeno veselje do zgodovine je med drugim vzpodbujalo domače okolje, saj sta zgodovino poučevala oče in mati, oče Rudolf Pečjak pa se je zapisal v slovensko zgodovinopisje tudi kot avtor zgodovinskih učbenikov. Toda razgibani poveljni čas in zavezanost revoluciji sta zahtevala svoje: Alenka je morala prekiniti študij in se posvetiti političnemu delu. Obiskovala in končala je skojevsko šolo v Beogradu, nato pa opravljala različne funkcije v SKOJ in LMS (bila je tudi izvršna sekretarka centralnega komiteja LMS v Ljubljani). Šele leta 1953 se je lahko vrnila k študiju: vpisala se je na Višjo pedagoško šolo in jo tri leta kasneje uspešno končala. Po končanem študiju se je posvetila raziskovalnemu delu: sprva je delala v arhivu CK ZKS, od ustanovitve Inštituta

za zgodovino delavskega gibanja (1959) do svoje smrti pa v tej osrednji slovenski ustanovi za raziskovanje novejših zgodovine. Ves čas svojega dela v inštitutu je aktivno sodelovala v programskem in kadrovskem oblikovanju ustanove in ustvarjalno prispevala k njeni strokovni in širši družbeni uveljavitvi.

Podrobno sliko Alenkinega raziskovalnega dela predstavlja njena obsežna bibliografija (117 objav: bibliografij, biografij, kronologij, komentarjev, poljudnih in krajših strokovnih člankov, člankov za mladino, knjižnih ocen, prikazov in poročil in obširnejših znanstvenih raziskav — med njimi sta tudi dve zaključeni monografiji). Ta bibliografija hkrati razkriva njeno tesno povezanost s časom, ki je pomenil tako odločno prelomnico v slovenski zgodovini, a ne nazadnje tudi njeno lastno prelomno življenjsko in človeško izkušnjo. Alenkino strokovno in raziskovalno zanimanje je bilo usmerjeno predvsem k predzgodovini in zgodovini narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Kljub tesni čustveni in življenjski povezanosti z obdobjem, ki ga je raziskovala, pa je ostajala Alenka v prvi vrsti raziskovalec-zgodovinar: če je v njenih zgodnjih člankih še čutili neizogibno sled čustvenega zanosa, se je ta naglo umikal akribiji in stvarnemu, podrobno argumentiranemu obravnavanju posameznih vprašanj.

V prvem obdobju svojega raziskovalnega dela se je Alenka posvetila raziskovanju naprednega mladinskega in študentskega gibanja na Slovenskem. Svoje izsledke je predstavila v več člankih, v katerih je obravnavala politično dejavnost delavske mladine in študentov na ljubljanski univerzi, prikazala nastanek in razvoj SKOJ in predzgodovino LMS, opozarjala na delež mladine in študentov v antifašističnem gibanju pred vojno in v narodnoosvobodilnem boju, in opisala predvojno napredno mladinsko časopisje v Sloveniji. Že v teh člankih se je lotevala do tedaj le skromno ali povsem neobdelanih problemov in si prizadevala svoja spoznanja utemeljiti v arhivalnih virih in publiciranem gradivu. Obravnava posameznih, ožjih vprašanj so sledili sintetični prikazi: z elaboratom »Razvoj in delovanje SKOJ v času 1930—1941« in razpravo »Razvoj mladinskega gibanja v Sloveniji med narodno-osvobodilnim bojem« (Priročnik za mlade aktiviste 1959), ki se vsebinsko in časovno dopolnjujeta, je pregledno orisala organizacijski razvoj in dejavnost SKOJ in mladinske organizacije OF. Rezultate svojega raziskovanja deleža mladine in študentov v NOB je ponovno strnila v »Orisu mladinskega gibanja na Slovenskem v obdobju 1941 do 1945«, ki ga je napisala leta 1963 skupaj z Milico Kacinovo in Daretom Jerškom.

V začetku šestdesetih let se je nato usmerila k sistematičnemu in poglobljeneemu raziskovanju razvoja komunistične partije in demokratskega antifašističnega gibanja na Slovenskem v desetletju pred drugo svetovno vojno. Raziskovanju tega, danes še močno občutljivega razdobja polpretekle zgodovine, se je nato posvečala vse do svoje smrti. To njeno delo ima pionirski značaj: ustrezno arhivalno in časopisno gradivo je bilo potrebno v večini šele pregledati in zbrati, ga soočiti s spominskimi pričevanji (s katerimi je Alenka marljivo dopolnjevala zbrane zapiske) in opredeliti časovni redosled dogodkov. Tako ni nenavadno, da je eden prvih obsežnejših rezultatov njenega ukvarjanja z zgodovino razdobja med obema vojnoma »Kronološki pregled dogodkov iz zgodovine delavskega gibanja na Slovenskem« za čas 1918—41, ki ga je pripravila skupaj z Milico Kacin-Wohinz in je izšel v dveh delih: za obdobje 1918—29 v »Prispevkih Inštituta...« (V/1965 str. 161—238) in za obdobje 1930—41 v po-

sebni — kot rokopis razmnoženi — publikaciji (Ljubljana 1967, 177 str.). Leta 1965 je v preglednem uvodnem članku k Zborniku fotografij iz delavskega gibanja in dejavnosti Komunistične partije na Slovenskem 1867—1941 (Ljubljana 1965, knjiga I/2, str. 7—19) prikazala pogloblitve razvojne stopnje ljudskofrontnega in antifašističnega gibanja v Sloveniji v letih 1934—41, leto kasneje pa je na simpoziju ob 25-letnici Osvobodilne fronte v Ljubljani že nastopila z obsežnim referatom o ljudskofrontnem povezovanju v letih 1935—37, ki je bil plod njenega podrobnega raziskovanja obdobja in v katerem se je poleg na domače gradivo oprla tudi na dokumentacijo Kominterne.

V naslednjih letih se je Alenka ukvarjala s posameznimi, izbranimi vprašanji zgodovine slovenskih tridesetih let: tako je na simpoziju ob obletnici KPS in oktobrske revolucije (leta 1967) ob pritegnitvi novega, do tedaj neznanega gradiva predstavila zgodovino skupne izjave avstrijske, italijanske in jugoslovanske komunistične partije o slovenskem narodnem vprašanju in opozorila na njeno mesto v narodno-politični usmeritvi slovenskih komunistov pred in med drugo svetovno vojno. Posebej je opisala tudi Titovo dejavnost v Sloveniji v letih 1934—41 in njegov prispevek k ureditvi razmer med slovenskimi komunisti v tem času. Večino svojih moči pa je usmerila v pisanje monografije o Tonetu Tomšiču, ki je izšla leta 1969 pri založbi Borec v Ljubljani.

Monografija o Tonetu Tomšiču je rezultat dolgoletnega zbiranja arhivskega in spominskega gradiva, saj je bila dotedanja literatura o Tomšičevem življenju in delu zelo skromna in se je bilo potrebno opreti predvsem na arhivalne vire in pričevanja Tomšičevih sodobnikov in tovarišev. V orisu Tomšičevega idejno-političnega dozorevanja, njegove vključitve v SKOJ in Komunistično partijo in njegove politične dejavnosti vse do njegove smrti leta 1942 je Alenka združila vse svoje poznavanje obdobja in predstavila Tomšičev človeški lik in njegovo politično delo v širšem zgodovinskem, družbenem in političnem kontekstu. Težišče knjige je v prikazu Tomšičeve dejavnosti v desetletju pred drugo svetovno vojno; podrobno sliko Tomšičeve politične aktivnosti spremlja dinamična predstavitev političnih razmer na Slovenskem, zlasti zblíževanja in povezovanja naprednih sil, ki je doseglo svoj vrh v ljudskofrontnem gibanju. Za berljivo, tekoče napisano delo, je Alenka prejela Kajuhovo nagrado in nagrado OF občine Vič-Rudnik.

Po monografiji o Tomšiču se je Alenka vrnila k svoji temeljni temi: razvoju ljudskofrontnega gibanja na Slovenskem v letih 1935—41. Raziskovanje te problematike je bilo zvezano z nemajhnimi težavami, med katerimi je prav gotovo na prvem mestu razmeroma skromno arhivalno gradivo. V zbiranju in preverjanju razpoložljive dokumentacije je Alenka ponovno potrdila svoje zbirateljske sposobnosti; arhivske podatke je dopolnjevala s podatki, ki jih je našla pri sistematičnem pregledovanju relevantnega legalnega in ilegalnega tiska in kritično ovrednotenimi spominskimi pričevanji udeležencev v dogajanju predvojnih let. Posamezna spoznanja svojega raziskovanja ljudskofrontnega gibanja je predstavila že v začetku sedemdesetih let: tako je na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Škofji Loki pregledno orisala ljudskofrontno povezovanje na Slovenskem (razprava je kasneje izšla v posebni publikaciji: Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem, Ljubljana 1973), na kongresu jugoslovanskih zgodovinarjev v Budvi leto kasneje pa je opozorila na mesto

kmečkega gibanja v ljudski fronti v Sloveniji (razpravo je objavil Jugoslovanski istorijski časopis 1974, št. 1—2). Rezultate raziskovanja ljudsko-frontnega gibanja na Slovenskem je sintetično strnila v obsežnem elaboratu (363 strani), ki ga je dokončala spomladi 1974. leta. V njem je uvodoma, ob naslonitvi na novejša dognanja tujega zgodovinopisja, zarisala širši evropski okvir ljudsko-frontne politike, nato pa podrobno prikazala pogloblitve razvojne stopnje ljudsko-frontne politike na Slovenskem. Ob tem se je obsežno dotaknila tudi razvoja KPJ, nastanka KPS in politike komunistov, opozorila na idejna in politična izhodišča ostalih skupin v ljudsko-frontnem gibanju, hkrati pa orisala odziv desnice in reakcije na ljudsko-frontno povezovanje in zблиževanje. V zadnjem letu pred smrtjo je rokopis dopolnjevala in popravljala, vendar tega dela ni uspela do konca opraviti. Razprava je bila nagrajena s Kajuhovo nagrado že po njeni smrti in je izšla v knjižni zbirki pri založbi Borec v Ljubljani.

Prav zadnja leta svojega življenja je bila Alenka sredi intenzivnega ustvarjalnega dela. Vključila se je v projekt načrtnega izdajanja virov za zgodovino KPJ na Slovenskem in zbrala, uredila in komentirala dokumente o IV. pokrajinski konferenci KPJ za Slovenijo. V krajši uvodni študiji je predstavila delovanje skojevskih in partijskih organizacij neposredno po uvedbi šestojanuarske diktature, posledice oblastnega in policijskega pritiska in obnovo partijskih organizacij s prizadevanjem po razširitvi partijskega dela v začetku tridesetih let: tudi ta vprašanja spadajo med manj ali slabo raziskana vprašanja slovenske partijske zgodovine. V dveh razpravah, objavljenih leta 1974 oz. leta 1975 je nato obravnavala politične razmere v Sloveniji v letu 1940: v prvi je opozorila na funkcijo in značaj protidraginjskih akcij v politiki naprednih sil na Slovenskem v zadnjem letu pred vojno, v drugi pa je orisala prizadevanja za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze in njihovo kohezivno vlogo v utrjevanju protifašistične fronte v Sloveniji. Obsežno kolektivno delo o »narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem (1941—45)« je izšlo le nekaj dni po njeni smrti: v knjigo je prispevala sumaren pregled političnih razmer v Sloveniji v obdobju od šestojanuarske diktature do druge svetovne vojne. Po njeni smrti je izšel tudi »Prispevek k zgodovini ustanovnega kongresa KPS«, ki ga je objavila »Kronika«. Članek govori o razmerah v partiji na Slovenskem neposredno pred ustanovitvijo KPS in je sestavni del njene monografije o Ljudski fronti.

Alenka je umrla polna načrtov, kot izoblikovan, a nemiren, stalno iščoč raziskovalec. S svojim raziskovalnim delom je težila k dokumentirani in stvarni, objektivni predstavitvi polpretekle slovenske zgodovine; ob tem jo zlasti vprašanje o Ljudski fronti ni zaposlovalo le kot povsem zgodovinski problem, temveč tudi kot v sodobnih razmerah zanimivo vprašanje o možnostih in ovirah nazorkega sožitja in sodelovanja. Velika želja, da bi dokončala študij zgodovine na filozofski fakulteti se ji ni uresničila: dvakrat se je vpisala na univerzo, vendar je morala študij obakrat prekiniti; to je zapustilo v njej neizogibno sled nezadovoljstva. Toda tisto, kar ni uspela pridobiti s formalno izobrazbo, je večkratno nadoknadila s študijsko vnemo, vztrajnostjo in zavdanja vredno voljo do dela.

Vsem, ki so jo poznali, pa bo ostal v spominu predvsem Alenkin človeški lik. Alenka je bila eden tistih ljudi, ki redko govore o sebi, zato pa so vedno pripravljeni prisluhniti sogovorniku. Tako ni nikoli pripovedovala o svoji hrabrosti in požrtvovalnosti med narodnoosvobodilnim bojem: o tem so pripove-

dovali njeni soborci in sotovariši. Tudi kasneje je redko govorila o svojih stiskah in težavah: ostajala pa je odprta za težave drugih in nesebično posredovala svoje življenjske in duhovne izkušnje. Spomin na Alenko vzbuja tiho hvaležnost, ki je beseda ne more in ne zna opisati.

Peter Vodopivec

BIBLIOGRAFIJA

objavljenih del Alenke Nedog*

1949

1. Heroj Majda mora ostati v srcih naše mladine. Mladina, št. 17, 23. 4. 1949.

1951

2. Toni je z nami. Mladina, št. 19, 25. 9. 1951.

1952

3. Spomini skojevke na demonstracije v Ljubljani. Mladina, št. 38, 29. 12. 1952.

1953

4. Neustrašeni. Spomini na junaške ljubljanske skojevce in leto 1943. Mladina, št. 35, 8. 9. 1953.
5. »Politdelegat tegale vođa sem...« Ljubljanski dnevnik, št. 201, 29. 8. 1953.

1955

6. Mladi revolucionarji okupirane Ljubljane. Slovenski poročevalec, št. 105, 8. 5. 1955.
7. Mladina Ljubljane v borbi. Mladina, št. 17, 4. 5. 1955.

1956

8. Vzgoja mladine je družbeni problem. Naša žena, št. 4, str. 97—98.
9. Tri partizanske zgodbe. Borec, št. 12, str. 486—487.

1957

10. Premalo izkoriščene možnosti? Borec, št. 12, str. 519—522. (O vlogi muzejev NO pri pouku zgodovine.)
11. Mladinska socialistična internacionala. Priročnik za mlade aktiviste, št. 5, str. 328—331.
12. Takšna je bila njihova mladost. Ob 38-letnici SKOJ. Mladina, št. 43, 28. 10. 1957.
13. Partizanova breskev. Ciciban, št. 2, str. 38—39.
14. Po prizoriščih borb — skozi preteklost in sedanost. Borec, št. 7, str. 280—284.
15. Otroci revolucije. Kratek pregled dela slovenskih otrok med narodnoosvobodilnim bojem ob petnajstletnici njihove pionirske organizacije. Izd. Zveza prijateljev mladine Slovenije in Muzej NO LRS, 1956, 16. str.

1958

16. Partizanova breskev. Rodna gruda, št. 10, str. 240.
17. Solze olajšanja. Borec, št. 6, str. 269—270. V članku Nedopovedljivi vtisi, skupaj z Metodom Mikužem in Iztokom Avscem.
18. Antifašistično in narodnoosvobodilno gibanje študentov pred vojno. Naši razgledi, št. 14, 19. 7. 1958, str. 332—333.

* Skušal sem sestaviti kolikor mogoče popolno bibliografijo in sem upošteval poleg znanstvenih in strokovnih del tudi spominske in v mladinsko publicistiko spadajoče sestavke. Uvrstil nisem edino nekaj časniških člankov, ki jih je Alenka Nedog napisala kot politična funkcionarka in so izključno politične narave. Alenka Nedog je objavila tudi nekaj literarnih in spominskih sestavkov, ki pa so izšli brez podpisa ali s psevdonimom, tudi ti niso uvrščeni v teje bibliografiji.